

*В.М. Ільїна – викладач кафедри інноваційних педагогічних технологій Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;
науковий керівник – д-р пед. наук, проф. Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди М.К. Подберезський*

ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ ЯК АНТИПОД ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ І ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Життя сучасної людини неможливо уявити без реалізації відповідних нормативних приписів, без здійснення правовідносин. Важливу роль при цьому відіграють такі явища правового життя, як правова культура та правова свідомість. Правова свідомість допомагає людині зрозуміти державно-правові явища, “відчути” їх, а правова культура сприяє втіленню цих положень у життя. Проте, не завжди ставлення до права, до держави є позитивним, і, не завжди поведінка особи характеризується як правомірна. Так, у певних історичних умовах може формуватися і дефектна правосвідомість, яка набуває ознак правового нігілізму.

Такі ознаки дійсно відображають дефекти правосвідомості – не тільки протиставлення духу і букви закону, доцільності і законності, але й більш глибокі деформації: заперечення правової системи і навіть її необхідності, непокори конкретному закону, неповага до правоохоронних органів, ствердження, що мета виправдовує засоби тощо.

Нігілістичне ставлення, тобто абсолютне заперечення, формується в правовій психології певних соціальних груп, індивідів.

Правова культура відрізняється від правового безкультур'я і його крайніх форм – правового нігілізму, протиправної діяльності і поведінки (правопорушень і злочинів). Правовий нігілізм – це заперечення або ігнорування права, правових законів, негативне ставлення до них. Правовий нігілізм ігнорує суб'єктивні права і законні інтереси конкретних суб'єктів правовідносин.

Коли ми говоримо про правовий нігілізм, можна виділити певні форми його існування – це відомчо-адміністративний нігілізм або той, що проявляється на державному рівні і масовий нігілізм – має місце на побутовому рівні.

На державному рівні нігілізм проявляється, коли приймають протиправні закони, укази, декрети, постанови. І це дуже шкідливо, іноді навіть небезпечно для нашої держави і суспільства, оскільки такі акти можуть ігнорувати суб'єктивні права, свободи і інтереси людей, а також інших суб'єктів суспільних відносин.

На побутовому рівні правовий нігілізм проявляється, коли самі люди, підприємства, організації ігнорують прийняті правові закони і підзаконні нормативні акти. А це, в свою чергу, призводить до здійснення протиправної поведінки, до скоєння різноманітних правопорушень: адміністративних, цивільних, кримінальних та інших.

В юридичній літературі часто згадується про масовий характер правового нігілізму. Стверджується, що такий нігілізм нібито виходить з правової невихованості громадян і посадових осіб, їх слабкої інформованості про закони, а також з умисного бажання обійти ці закони, проігнорувати або навіть порушити, якщо це приносить певний зиск при наявності мінімального ризику понести покарання. В літературі існує думка, відповідно до якої причини прояву правового нігілізму пов'язують із самою законодавчою політикою. Першопричиною нігілістичних поглядів на право вважається недовіра народу до законодавця, до якості законів, що приймаються.

Враховуючи вищевикладене, підсумуємо: правовий нігілізм представляє собою характеристику певних негативних, деформованих сторін правосвідомості, ту ідеологічну і психологічну частину правосвідомості, яка різко критично, негативно ставиться до вимог поваги і дотримання права.

Правовий нігілізм протистоїть у правосвідомості вимогам законності, своєму антиподу. Законність у правосвідомості саме й реалізовується в ідеалах дотримання права, поваги до права, у зміцненні правопорядку, в розумінні культурної і духовної цінності права.

Слід зазначити, що правовий нігілізм і його антипод – законність – це не лише сфера духовного життя суспільства, сфера правової свідомості. Це ще і характеристика певного реального стану суспільства.

При цьому правовий нігілізм може досягати таких рівнів і сили, які тягнуть за собою руйнування правової системи – і правотворчих, і правозастосовних її сфер.

Звичайно, з проявами правового нігілізму необхідно боротися, долати їх. Лише відповідний рівень розвитку правової свідомості і правової культури може впливати на існування правового нігілізму. Для досягнення такого рівня розвитку правової культури і правової свідомості слід приділяти значну увагу різним формам правового виховання – правовому навчанню, правовій агітації, пропаганді, юридичній практиці, а також самовихованню як особливій формі правового виховання.